

Конституційний Суд України
01033, Україна, м.Київ, вул. Жилинська, 14

Суб'єкт права
на конституційне звернення: Громадянин України
Сафін Рафайл Фаїзович

КОНСТИТУЦІЙНЕ ЗВЕРНЕННЯ

щодо офіційного тлумачення пункту 2 Прикінцевих положень Закону України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо врегулювання відносин між кредиторами та споживачами фінансових послуг" № 3795 - VI від 22.09.2011 у взаємозв'язку з ч.2 ст. 49 Закону України "Про іпотеку"

Підставою для конституційного звернення стала необхідність конституційного тлумачення пункту 2 Прикінцевих положень Закону України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо врегулювання відносин між кредиторами та споживачами фінансових послуг" № 3795 - VI від 22.09.2011 у взаємозв'язку з ч.2 ст.49 Закону України "Про іпотеку".

Згідно з ч.6, абз. 4 Закону № 3795 - VI від 22.09.2011 внесено зміни до Закону України "Про іпотеку" (Відомості Верховної Ради України, 2003 р., N 38, ст. 313; 2006 р., N 13, ст. 110; 2011 р., N 19 - 20, ст. 142). Так, частину другу ст. 49 Закону України "Про іпотеку" доповнено реченнями такого змісту: "Якщо іпотекодержатель не скористався правом, передбаченим частиною першою цієї статті, за результатами других прилюдних торгів призначається проведення у тому самому порядку третіх прилюдних торгів. Початкова ціна продажу предмета іпотеки на третіх прилюдних торгах може бути зменшена не більш як на 50 відсотків початкової вартості майна";

у частині третій слово "других" замінено словом "третіх".

Згідно з редакцією ст.49 Закону України "Про іпотеку" до внесення змін Законом № 3795 - VI від 22.09.2011 якщо іпотекодержатель не скористався правом, передбаченим частиною першою цієї статті, за результатами перших прилюдних торгів, призначається проведення на тих же умовах других прилюдних торгів, які мають відбутися протягом одного місяця з дня проведення перших прилюдних торгів. Початкова ціна продажу предмета іпотеки на других прилюдних торгах може бути зменшеною не більше ніж на 25 відсотків.

Як результат, Закон № 3795 - VI від 22.09.2011 передбачив проведення третіх прилюдних торгів, що було неможливо при старій редакції Закону України "Про іпотеку".

При цьому, пункт 2 Прикінцевих положень Закону № 3795 - VI від 22.09.2011 встановлює імперативну темпоральну сферу дії цих змін: "Для цього Закону не поширюється на кредитні договори, укладені до набрання ним чинності".

Закон № 3795-VI набрав чинності 16 жовтня 2011 року.

За змістом цього положення, якщо кредитний договір укладено до 16.10.2011, відносно майна боржника, яке передано в іпотеку за акцесорним зобов'язанням на виконання кредитного договору, не поширюються вимоги щодо можливого проведення третіх прилюдних торгів.

Таке тлумачення Закону цілком відповідає його духу і букві, реальному змісту припису, не перекривлює волю законодавця, не поширює та не звужує смисл нормативно-правового акту.

Натомість, судова практика з питань застосування цієї абсолютно однозначної норми характеризується непередбачуваністю та неоднаковістю. Таке перекирвлення змісту норми призводить до неадекватної дискреції та порушує принцип правової визначеності .

В рішенні КСУ від 22 вересня 2005 р. по справі No 5-рп/2005 зазначається, що із конституційних принципів рівності і справедливості випливає вимога визначеності, ясності і недвозначності правової

норми, оскільки інше не може забезпечити її однакове застосування, не виключає необмеженості трактування у правозастосовній практиці і неминуче призводить до сваволі (абзац другий підпункту 5.4 п. 5 мотивувальної частини Рішення)

Позицію Конституційного Суду України поділяє Венеціанська Комісія, яка у своїй Доповіді відзначила, що верховенству права суперечив би такий стан, за якого юридична свобода розсуду судової влади надавалася б необмежено. Отже, в законі має бути визначена сфера будь-яких форм розсуду і те, як така свобода повинна здійснюватися, причому це має бути достатньо ясным, щоб окрема особа була належним чином захищена від сваволі (п. 45 доповіді ВК "Про верховенство права" від 04.04.2011, дослідження No 512 / 2009).

Це свідчить про необхідність конституційного тлумачення пункту 2 Прикінцевих положень Закону № 3795 - VI від 22.09.2011 у взаємозв'язку з ч.2 ст. 49 Закону України "Про іпотеку".

Наводжу приклади неоднакового тлумачення судами касаційних інстанцій пункту 2 Прикінцевих положень Закону № 3795 - VI від 22.09.2011 у взаємозв'язку з ч.2 ст. 49 Закону України "Про іпотеку", що призвело до стану правової невизначеності.

1. Позиція судів, що до спірних правовідносин застосовуються положення частини 2 розділу II "Прикінцевих положень Закону № 3795 - VI.

1.1. Постанова ВГСУ від 30.07.2013 у справі 26/139.

В постанові зазначено, що Законом № 3795 - VI від 22.09.2011 приведено у відповідність положення ст. 49 Закону України "Про іпотеку" до ст. 62 Закону України "Про виконавче провадження", однак чітко визначено, що реалізація іпотечного майна, яке забезпечує виконання кредитних договорів, укладених до прийняття Закону здійснюється на підставі положень ст. 49 Закону України "Про іпотеку" у старій редакції від 15 грудня 2005 року.

В той же час, згідно прикінцевих положень Закону № 3795 - VI від 22.09.2011, дія цього закону не поширюється на кредитні договори, укладені до набрання ним чинності.

Суд прийшов до висновку, що реалізація іпотечного майна здійснювалась по Договору іпотеки для задоволення вимог Іпотекодержателя-Стягувача, який укладався в забезпечення виконання зобов'язань за Кредитним договором, укладеним до 16.10.2011, тому реалізація іпотечного майна повинна здійснюватися з урахуванням приписів частини 2 ст. 49 Закону України "Про іпотеку" в редакції, що діяла до 16.10.2011, якою передбачено проведення лише двох прилюдних торгів та можливість зменшення ціни продажу предмета іпотеки на других прилюдних торгах не більше ніж на 25 відсотків.

1.2. Ухвала ВССУ від 30.10.2013 у справі 6-30209св13.

За матеріалами справи іпотечний договір укладено 22 жовтня 2008 року. Вказаним іпотечним договором забезпечено виконання зобов'язань перед іпотекодержателем, що впливають з укладеного договору про надання споживчого кредиту з Правилами від 22 жовтня 2008 року.

Таким чином, ВССУ застосував положення частини 2 розділу II «Прикінцеві положення» Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо врегулювання відносин між кредиторами та споживачами фінансових послуг», у яких визначено, що дія цього Закону не поширюється на кредитні договори, укладені до набрання ним чинності, а саме до 16 жовтня 2011 року.

Статтею 49 Закону України «Про іпотеку», в редакції чинній станом на 22 жовтня 2008 року (дата укладення кредитного договору і договору іпотеки), не було передбачено проведення третіх прилюдних торгів, а відтак і здійснення другої уцінки предмета іпотеки що реалізується з торгів.

ВССУ прийшов до висновку, що суди першої та апеляційної інстанцій таких доводів при розгляді справи не врахували, у судових рішеннях їх не спростували, належним чином не перевірили дотримання відповідачами норм чинного законодавства України при проведенні оскаржуваних торгів та протиправно при вирішенні спору застосували норму матеріального права в редакції, що не поширюється на правовідносини між сторонами у даній справі.

1.3. Ухвала ВССУ від 27.11.2013 у справі 6-33933св13.

Пунктом 2 Прикінцевих положень Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо врегулювання відносин між кредиторами та споживачами фінансових послуг» від 22 вересня 2011 року встановлено, що дія цього Закону не поширюється на кредитні договори, укладені до набрання ним чинності.

Згідно з ч. 2 ст. 49 Закону України «Про іпотеку» (у редакції, яка була чинна на час укладення кредитного договору), якщо іпотекодержатель не скористався правом, передбаченим частиною першою цієї статті, за результатами перших прилюдних торгів, призначається проведення на тих же умовах других прилюдних торгів, які мають відбутися протягом одного місяця з дня проведення перших прилюдних торгів. Початкова ціна продажу предмета іпотеки на других прилюдних торгах може бути зменшеною не більше ніж на 25 відсотків.

Оскільки кредитний договір було укладено 04 квітня 2008 року, то зміни до ст. 49 Закону України «Про іпотеку», внесені наведеним вище законом, які передбачають право державного виконавця на другу уцінку майна та проведення третіх прилюдних торгів, не поширюються.

2. *Позиція судів, що до спірних правовідносин НЕ застосовуються положення частини 2 розділу II “Прикінцевих положень Закону № 3795 – VI.*

2.1. *Постанова ВСУ від 23.04.2014 у справі № 6-26 цс 14.*

Суд прийшов до висновку, що реальною підставою виникнення правовідносин сторін у справі є безпосередньо не кредитний договір, а настання певної події, передбаченої зовсім іншим договором - договором іпотеки (невиконання зобов'язань), наслідком якої є звернення стягнення на предмет іпотеки шляхом проведення прилюдних торгів, слід дійти висновку про те, що на такі правовідносини дія пункту 2 Прикінцевих положень Закону № 3795-VI не поширюється.

Оскільки в силу іпотеки право іпотекодержателя одержати задоволення за рахунок заставленого майна виникає не з моменту укладення ним договорів кредиту чи іпотеки, а у разі порушення боржником своїх зобов'язань, то з урахуванням норм ст. 2 ЦПК України, ст. 54 Закону України «Про виконавче провадження» на правовідносини з реалізації заставленого майна з прилюдних торгів, які виникли після 16 жовтня 2011 року, не поширюється норма п. 2 Прикінцевих положень Закону України від 22 вересня 2011 року № 3795-VI «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо врегулювання відносин між кредиторами та споживачами фінансових послуг» та застосовуються положення ч. 2 ст. 49 Закону України «Про іпотеку» в редакції, чинній на час вчинення відповідних виконавчих дій.

2.2. *Ухвала ВССУ від 12.11.2014 у справі 6-16246св14.*

Суд прийшов до висновку, що Закон № 3795-VI набрав чинності 16 жовтня 2011 року.

У силу іпотеки право іпотекодержателя одержати задоволення за рахунок заставленого майна виникає не з моменту укладення ним договорів кредиту чи іпотеки, а у разі невиконання боржником (іпотекодавцем) своїх зобов'язань.

Таким чином, незважаючи на дату укладання кредитного договору, після 16.10.2011 до спірних правовідносин застосовується положення про проведення третіх публічних торгів

Приклади ілюструють протилежні, взаємовиключні варіанти застосування судами одних норм, що зумовлено їх неоднаковим тлумаченням.

Варіант 1 Так як іпотечне зобов'язання є похідним (акцесорним) до кредитного, до спірних правовідносин застосовується положення Закону України “Про іпотеку” в редакції від 15 грудня 2005 року.

Варіант 2. Так як іпотечне зобов'язання є абсолютно новим та не залежить від кредитного, до спірних правовідносин застосовується положення Закону України “Про іпотеку” в редакції від 16 жовтня 2011 року.

Таким чином, за подібних обставин справи (що полягають у непроведенні других прилюдних торгів іпотечного майна за кредитним договором, укладеним до 16 жовтня 2011 року), суди касаційної інстанції застосовують пункт 2 Прикінцевих положень Закону України “Про внесення змін до деяких

законодавчих актів України щодо врегулювання відносин між кредиторами та споживачами фінансових послуг” № 3795 - VI від 22.09.2011 у взаємозв'язку з ч.2 ст.49 Закону України “Про іпотеку” по-різному.

А відтак ці норми піддаються судами взаємовиключним тлумаченням у тотожних ситуаціях, що створює правову невизначеність та призводить до порушення прав громадян.

Порушення конституційних прав і свобод заявника внаслідок неоднозначного застосування судами України пункту 2 Прикінцевих положень Закону № 3795 - VI від 22.09.2011 у взаємозв'язку з ч.2 ст. 49 Закону України “Про іпотеку.

між Банком та укладено договір іпотеки б/н, відповідно до якого іпотекою забезпечуються виконання зобов'язань Іпотекодержателя, що витікають з кредитного договору

На виконанні ВДВС ЗМУЮ перебувало виконавче провадження, порушене на підставі виконавчого листа про звернення стягнення на предмет іпотеки у зв'язку з невиконанням боржником своїх зобов'язань.

Державним виконавцем двічі не проведено прилюдні торги у зв'язку з відсутністю купівельного попиту, внаслідок чого державним виконавцем винесено Акт про зниження вартості арештованого майна, згідно якого вдруге знижено вартість квартири, тобто проведено повторну оцінку квартири.

районним судом винесено ухвалу по справі відповідно до якої скаргу про визнання дій державного виконавця відділу державної виконавчої служби міського управління юстиції, зацікавлені особи – приватне підприємство в особі філії, Публічне акціонерне товариство “Райфайзен Банк Аваль” - протиправними задоволено в повному обсязі.

Рішення суду першої інстанції обґрунтовано посиланням на п.2 Прикінцевих положень Закону № 3795- VI а також тим, що відповідно до Закону України “Про іпотеку” іпотека має похідний характер від основного зобов'язання і є дійсною до припинення основного зобов'язання або до закінчення строку дії іпотечного договору (част. 5 ст.3). Кредитний договір, за яким Скаржник уклав Договір іпотеки укладено 10.07.2008, тобто до набрання чинності Законом 3795- VI, а відтак державний виконавець повинен був керуватися статтею 49 Закону України “Про іпотеку”, викладену в попередній редакції (копію додаю).

Апеляційним судом області винесено ухвалу, якою апеляційну скаргу відділу ВДВС ЗМУЮ задоволено, ухвалу районного суду скасовано, якою відмовлено в задоволенні скарги

Ухвалою Вищого спеціалізованого суду з розгляду цивільних і кримінальних справ від 17.09.2014 у справі касаційну скаргу відхилено, ухвалу Апеляційного суду області від 14.01.2014 залишено без змін. (копії додаю)

Ухвали судів апеляційної та касаційної інстанції обґрунтовані тим, що взаємні права та обов'язки позивача та відповідача виникли не з вини кредитного договору, а з договору іпотеки, оскільки предметом спору у даній справі були вимоги про звернення стягнення на предмет іпотеки на підставі іпотечного договору, а відтак до спірних правовідносин застосовуються положення Закону України “Про іпотеку” в редакції від 16.10.2011.

Таким чином, неоднозначне застосування судами норми пункту 2 Прикінцевих положень Закону № 3795 - VI від 22.09.2011 у взаємозв'язку з ч.2 ст. 49 Закону України “Про іпотеку. призводить до порушення ч. 1, 4 ст. 41 Конституції України, відповідно до якої кожен має право володіти,

користуватися і розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності. Ніхто не може бути протиправно позбавлений права власності.

Крім того, порушуються гарантії судового захисту майнових прав особи, які надаються кожному нормою ч. 1 ст. 55 Конституції України, відповідно до якої права і свободи людини і громадянина захищаються судом.

Об'єктами цивільних прав є речі, у тому числі гроші та цінні папери, інше майно, майнові права, результати робіт, послуги, результати інтелектуальної, творчої діяльності, інформація, а також інші матеріальні і нематеріальні блага (ч. 1 ст. 177 ЦК України).

Таким чином, для запобігання подальшим можливим порушенням прав громадян внаслідок необґрунтованого застосування норм законодавства та забезпечення єдності судової практики у справах виникає нагальна необхідність в офіційному тлумаченні пункту 2 Прикінцевих положень Закону № 3795 - VI від 22.09.2011 у взаємозв'язку з ч.2 ст. 49 Закону України "Про іпотеку".

Згідно з ч. 2 ст. 147 Конституції України, Конституційний суд України вирішує питання про відповідність законів та інших правових актів Конституції України і дає офіційне тлумачення Конституції України та законів України.

Згідно з п. 2 ч. 1 ст. 150 Конституції України, до повноважень Конституційного суду України належить офіційне тлумачення Конституції України та законів України.

Згідно з ч. 1 ст. 42 Закону України «Про Конституційний суд України», конституційне звернення – це письмове клопотання до Конституційного суду України про необхідність офіційного тлумачення Конституції України та законів України з метою забезпечення реалізації чи захисту конституційних прав та свобод людини і громадянина, а також прав юридичної особи.

Згідно зі ст. 43 Закону України «Про Конституційний суд України», суб'єктами права на конституційне звернення з питань дачі висновків Конституційним судом України у випадку, передбаченому пунктом 4 статті 13 цього Закону, є громадяни України, іноземці, особи без громадянства та юридичні особи.

Згідно зі ст. 94 Закону України «Про Конституційний суд України», підставою для конституційного звернення щодо офіційного тлумачення Конституції України та законів України є наявність неоднозначного застосування положень Конституції України або законів України судами України, іншими органами державної влади, якщо суб'єкт права на конституційне звернення вважає, що це може призвести або призвело до порушення його конституційних прав і свобод.

Керуючись ст.ст. 147-150 Конституції України, ст.ст. 42, 43, 94 Закону України «Про Конституційний Суд України»,

прошу Конституційний суд України:

Дати офіційне тлумачення пункту 2 Прикінцевих положень Закону № 3795 - VI від 22.09.2011 у взаємозв'язку з ч.2 ст. 49 Закону України "Про іпотеку" з наступного питання:

1. Чи іпотечне зобов'язання є похідним (акцесорним) до кредитного договору?
2. Чи поширюються вимоги Закону № 3795 - VI від 22.09.2011 щодо майна боржника, яке передано в іпотеку з метою виконання кредитного договору на кредитні та іпотечні договори укладені до 16.10.2011 року, чи підлягають другій упінці предмет продажу та проведення третіх прилюдних торгів за Законом № 3795 - VI від 22.09.2011 з реалізації іпотечного майна по кредитних та іпотечних договорах укладених до 16.10.2011?

Перелік документів і матеріалів, що додаються до конституційного звернення:

1. копія постанови ВГСУ від 30.07.2013 у справі 26/139 – роздруковано з <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/32779962> ;
2. копія постанови ВСУ від 23.04.2014 у справі № 6-26 цс 14, роздруковано з <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/38963289>;

- 6
3. копія ухвали ВССУ від 30.10.2013 у справі 6-30209св13, роздруковано з <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/35692829>
 4. копія ухвали ВССУ від 27.11.2013 у справі 6-33933св13, роздруковано з <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/35692629>
 5. копія ухвали ВССУ від 12.11.2014 у справі 6-16246св14, роздруковано з <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/41603003>
 6. копія Ухвали районного суду м. .
 7. копія Ухвали Апеляційного суду області
 8. Копія Ухвали Вищого спеціалізованого суду України від 17 вересня 2014 року.

Конституційне звернення із вказаними додатками подається у трьох примірниках.

Позиції 1-5 – подаються копії судових рішень з Єдиного державного реєстру судових рішень з зазначенням гіперпосилання на текст рішення

23 лютого 2016 року

Р.Ф.Сафін